

**Muzeum Etnograficzne
Oddział Muzeum Narodowego we Wrocławiu
zaprasza na wystawę**

**„Życie na węglu.
Ludzie, krajobrazy, dziedzictwo w obliczu
transformacji energetycznej”**

26 września – 29 listopada 2026

**Kuratorki wystawy:
Katarzyna Majbroda (UWr), Julia Szot (ME)**

Barbórkowe kufle i pamiątki górnicze, przedmioty o wartości sentymentalnej i prace artystyczne, fotografie, plany oraz modele architektoniczne – historyczne, współczesne i wybiegające w przyszłość – a nawet miś Rudolf, którego pamięta niejeden dorosły, pokazane zostaną na wystawie „Życie na węglu” w Muzeum Etnograficznym we Wrocławiu. Ekspozycja poświęcona jest ludziom, krajobrazom i dziedzictwu regionu po graniczy wokół Kopalni Węgla Brunatnego Turów i Elektrowni Turów w gminie Bołgatyńia na Dolnym Śląsku w obliczu transformacji energetycznej.

Życie wokół Kopalni i Elektrowni Turów nie byłoby tym samym bez sąsiedztwa złóż węgla brunatnego. Przez długie lata napędzał on rozwój gospodarczo-ekonomiczny regionu oraz zbudował społeczny, kulturowy i emocjonalny stosunek do przemysłu energetycznego. W obliczu kryzysu klimatycznego i rosnącej świadomości ekologicznej świat społeczności lokalnej zmienia się, ponieważ nieuchronnie zbliża się transformacja energetyczna.

Wystawa stanowi prezentację wybranych problemów i zagadnień, które są codziennością osób zamieszkujących obszar znajdujący się na Trójstyku Polski, Czech i Niemiec. To opowieść spleciona z przedmiotów o wartości sentymentalnej pozyskanych od mieszkańców regionu oraz wspomnień i narracji lokalnej społeczności zebranych w toku badań etnograficznych.

Prezentacja została podzielona na kilka sekcji, które przybliżą zwiedzającym kluczowe zagadnienia związane z tematem ekspozycji.

Zarysowana zostanie historia początków eksploatacji złóż węgla brunatnego w regionie i losy zakładów wydobywczych po II wojnie światowej. Zgromadzone

materiały ikonoграфiczne i filmowe oraz obiekty takie jak pamiątkowe kufle barbórkowe, grafiki artystyczne czy przedmioty codziennego użytku opowiedzą o kształtowaniu się górniczej tożsamości regionu i obecności przemysłu ciężkiego w życiu codziennym mieszkańców. Przypomniane zostaną też Boğatyńskie Zakłady Przemysłu Bawełnianego „Doltex” zamknięte w 2002 r., w których zatrudnienie znajdowały przede wszystkim kobiety.

Konsekwencje prowadzonej działalności wydobywczej przedstawione będą na przykładzie historii wsi Wiğancice Żytawskie, która została zlikwidowana, a ludność wysiedlono z powodu osuwającego się zwałowiska, stwarzającego realne zagrożenie dla zdrowia i życia mieszkańców. Choć wieś nie istnieje fizycznie od 1999 r., przesiedleńcy do dzisiaj pielęgnują więzy sąsiedzkie na corocznych Zjazdach Mieszkańców Wsi Wiğancice. W gronie lokalnych animatorów, aktywistów i konserwatorów zabytków podejmowane są starania na rzecz zainteresowania opinii publicznej historią Wiğancic. Działania te przerodziły się w plan odbudowy wsi, jej rekonstrukcji i przywrócenia dawnej świetności.

Krajobraz regionu Boğatyni tworzy nie tylko kopalnia, ale też bogate dziedzictwo architektoniczne poğranicza Śląska i Górnych Łużyc, którego najbardziej charakterystycznym elementem są domy przystupowe. Dlatego na wystawie pokazane zostaną modele i zdjęcia tych domów, dokumentacja ich translokacji z terenów zagrożonych, a także projekty budynków, które powstają współcześnie w oparciu o tradycyjne rzemiosło ciesielskie. W tym kontekście nie zabraknie informacji o oddolnych działaniach mieszkańców i powoływanych przez nich stowarzyszeń, które skupiają się na ochronie zabytkowych domów przystupowych, a ich rewitalizacja stała się jednym z pomysłów na promocję turystyczną regionu, który od pewnego czasu posługuje się nazwą Krainy Domów Przystupowych.

Z kolei Opolno-Zdrój to dawna miejscowość uzdrowiskowa, na przełomie XIX i XX w. zwana Saskimi Cieplicami, dziś leżąca na skraju odkrywki. Wystawa przypomni zorganizowany tam w 1971 r. plener Ziemia Zğorzelecka, pod hasłem „Nauka i sztuka w procesie ochrony naturalnego środowiska człowieka”, uważany za pierwszy w historii polskiej sztuki plener o tematyce ekologicznej, który zgromadził artystki, artystów i reprezentantów nauk ścisłych z całego kraju. Widzowie będą mogli zobaczyć prace wrocławskich uczestników pleneru – dokumentację zrealizowanego wówczas przez Konrada Jarodzkiego performansu oraz fotografie autorstwa Natalii LL.

Wystawa czerpie z badań antropologicznych wokół sprawiedliwej transformacji energetycznej prowadzonych na Trójstyku od 2021 r. przez dr hab. Katarzynę Majbrodę z Instytutu Etnologii i Antropologii Kulturowej Uniwersytetu Wrocławskiego. Od 2025 r. badania prowadzone są w zespole badawczym, w ramach projektu przez nią kierowanego pt. Lokalne doświadczanie zmian klimatycznych i sprawiedliwej transformacji węglowej w spornym krajobrazie kompleksu wydobywczo-energetycznego Turów na Dolnym Śląsku realizowanego w ramach grantu OPUS 27 finansowanego przez Narodowe Centrum Nauki.

Kuratorki stawiają pytania: czym jest dekarbonizacja i odejście od rozwijanego przez dekady przemysłu dla lokalnej społeczności? Co z węglowej przeszłości powinno zostać zachowane, by stać częścią nowej tożsamości regionu? Jak wyobrażenia o przyszłości wpływają na teraźniejszość? Jak lokalna społeczność projektuje swoje jutro w obliczu niepewnej powęglowej przyszłości?

Wystawie towarzyszy publikacja.

Dr hab. Piotr Oszczanowski, dyrektor Muzeum Narodowego we Wrocławiu:

Wystawa, będąca efektem ścisłej współpracy pomiędzy wrocławskim Muzeum Etnograficznym oraz Instytutem Etnologii i Antropologii Kulturowej Uniwersytetu Wrocławskiego, jest przykładem pewnej synergii powstałej w wyniku wyznaczenia przez muzealnika i badacza naukowego wspólnego celu. Nawzajem się oni dopełniają i na swój sposób wzbogacają. Ich rola jest szczególna – w procesie przygotowywania tej wystawy potrafili zamienić się swoimi tradycyjnymi sposobami działania. Muzealnik zachowywał się jak rasowy badacz, a naukowiec kreował dzieło wystawy. Stąd jest ona muzealną wizualizacją wiedzy i pogłębionym studium badawczym, który zainteresował muzealnika. Ciekawy to przypadek kooperacji, a jednocześnie niezwykle wartościowe jej efekty. I takie jest właśnie dzisiejsze muzealnictwo, takimi metodami potrafi się także posługiwać współczesna nauka.

Dr hab. Katarzyna Majbroda, kuratorka wystawy:

W centrum wystawy „Życie na węglu” znajdują się ludzie – ich biografie, emocje, wspomnienia i wyobrażenia przyszłości. To właśnie oddolne doświadczenia społeczności lokalnej pozwalają zrozumieć, że transformacja energetyczna nie jest wyłącznie procesem technologicznym i ekonomicznym, ani też decyzją polityczną, lecz głęboką zmianą społeczną i kulturową kreującą rzeczywistość wpływającą na codzienne życie konkretnych ludzi. Wystawa zachęca do refleksji nad relacjami między człowiekiem, energią i środowiskiem. Pokazuje, że krajobraz wokół Turowa jest przestrzenią splątanych historii: industrializacji i utraty, modernizacji i degradacji, pamięci i przyszłości. To miejsce, w którym niezwykle istotne wydaje się pytanie o energię jako krwiobiegi gospodarek późnego kapitalizmu i jednocześnie ważny element kultury wspólnoty „żyjącej na węglu”.

Julia Szot, kuratorka wystawy:

Wystawa na temat bieżącej sytuacji tak ważnej części Dolnego Śląska wpisuje się w podstawową działalność Muzeum Etnograficznego, czyli popularyzację wiedzy o regionie, i prezentuje jedną z licznych współczesnych perspektyw etnograficznych i antropologicznych. Koncepcja kuratorska zakłada równoległe oddanie głosu społeczności, która do tej pory traktowana była raczej jako przedmiot aniżeli podmiot w toczącej się na wysokich szczeblach debacie. Muzeum staje się tym samym zarówno miejscem upowszechniania badań naukowych, jak i przestrzenią społecznej dyskusji.

Wybrane wydarzenia towarzyszące wystawie

„Życie na węglu. Ludzie, krajobrazy, dziedzictwo w obliczu transformacji energetycznej”

26 września – 29 listopada 2026

■ Orowadzania kuratorskie

10.10, ś. 12:00 | 22.11, ś. 12:00

Prowadzenie: dr hab. Katarzyna Majbroda,
Julia Szot

■ 17.10, ś. 14:00

Orowadzanie z tłumaczeniem na PJM
Prowadzenie: Julia Szot

■ 26.09, ś. 10:00

Ciesielstwo tradycyjne regionu Bołatyni –
warsztaty rzemieślnicze
Prowadzenie: Marcin Rębarz i Janek Rębarz

■ 4.10, ś. 12:00

Malowana makatka
Warsztaty rodzinne dla dzieci w wieku 6–12 lat
Prowadzenie: Olga Budzan

■ 11.10, ś. 15:00

Ciche apokalipsy miejscowości w sąsiedztwie
Kopalni Węgla Kamiennego „Turów”
Wykład dr Karoliny Rybickiej

Na warsztaty obowiązują zapisy na tydzień przed
wydarzeniem: edukacja@muzeumetnograficzne.pl,
tel. 71 344 33 13

■ 18.10, ś. 12:00

W Krainie Domów Przysłupowych – zbuduj swój
własny domek!
Warsztaty rodzinne dla dzieci w wieku 6–12 lat
Prowadzenie: Barbara Caturian

■ 25.10, ś. 12:00

Amulet z zaginionego miejsca
Warsztaty rodzinne dla dzieci w wieku 6–12 lat
Prowadzenie: Barbara Caturian

■ 8.11, ś. 15:00

Tradycje górnicze na obszarze Niecki Żytawskiej
do 1945 r.
Wykład dr Karoliny Rybickiej

■ 14.11, ś. 12:00

Historia zatoczyła koło. Opowieść o powrocie
do Wigancic Żytawskich
Spotkanie z Elżbietą Lech-Gotthardt

■ 15.11, ś. 12:00

Czytanie performatywne:
Wspomnienia z Wigancic Żytawskich

■ 28.11

Koncert zespołu Serbska Reja

Ilustracje:

s. 1, il. 1–2: Małdalena Lorek

s. 1, il. 3: Katarzyna Majbroda

s. 3: Małdalena Lorek

Muzeum Narodowe we Wrocławiu jest instytucją
kultury prowadzoną przez Ministerstwo Kultury
i Dziedzictwa Narodowego

Ministerstwo Kultury
i Dziedzictwa Narodowego

Mecenas
Muzeum Narodowego
we Wrocławiu

Bank Polski